

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Факультет історії, права та публічного управління
Кафедра всесвітньої історії**

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять з
освітньої компоненти «Організація позакласної роботи з історії» для
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-
професійній програми «Середня освіта (Історія)»**

УДК 37.091.322:378.22:94(072)

М 52

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 27 березня 2026 р.)*

Рецензенти:

Тетяна Мельничук – кандидат історичних наук, доцент кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Вікторія Панченко – Голова Центру Науки, голова циклової комісії гуманітарних та природничих дисциплін ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету», кандидат історичних наук, викладач вищої категорії, викладач-методист.

Оксана Маркевич – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

М 52 Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять з освітньої компоненти «Організація позакласної роботи з історії» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійній програми «Середня освіта (Історія)» / Укладач: Л. В. Гуцало. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2026. 40 с.

У методичних вказівках вміщено розподіл навчального часу за темами курсу, теми і плани семінарських занять, поточні контрольні запитання, список рекомендованої літератури.

При складанні методичних рекомендацій враховано вимоги кредитно-модульної системи.

Для здобувачів III курсу освітньо-професійній програми «Середня освіта (Історія)» факультету історії, права та публічного управління.

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2026

ЗМІСТ

Вступ	4
Програма освітньої компоненти	5
Структура освітньої компоненти	7
Методичні рекомендації до семінарських занять	8
Контрольні питання до заліку.....	38
Критерії оцінювання.....	39

ВСТУП

Предметом вивчення освітньої компоненти «Організація позакласної роботи з історії» є організаційна й методична діяльність учителя – організатора позакласної роботи з історії в школі.

Мета вивчення освітньої компоненти: підготувати здобувача – майбутнього вчителя історії – до позакласної роботи з історії в ЗЗСО; впровадження національно-патріотичного виховання учнів в контексті розвитку та потреб сучасного суспільства.

Основні завдання вивчення освітньої компоненти «Організація позакласної роботи з історії»:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти з принципами позакласної роботи та проєкцією їх на організацію позаурочної роботи;

- розширення знань про позакласну роботу з історії в закладах загальної середньої освіти, яка є складовою частиною комплексного вивчення учнями, слухачами рідного краю, про методику історико-краєзнавчої роботи в школі в позакласний час;

- упорядкування знань здобувачів про організаційні форми і основні напрями позакласної роботи з історії;

- сприяння вихованню в майбутніх учителів історії, організаторів позакласної гурткової роботи в ЗЗСО, розуміння ролі і місця краєзнавства в системі навчальної і виховної роботи, любові до рідного краю, усвідомлення своєї патріотичної ролі в продовженні вивчення і популяризації минулого рідного краю;

- ознайомлення майбутніх вчителів історії з особливостями здійснення національно-патріотичного виховання в позакласній роботі з історії;

- вивчення особливостей національно-патріотичного виховання учнів в контексті розвитку сучасного суспільства;

- виховання толерантного, шанобливого ставлення до культури українців та представників інших культур;

- формування здатності до міжкультурного спілкування.

Освітня компонента «Організація позакласної роботи з історії» викладається на III курсі, у VI семестрі. На вивчення освітньої компоненти відводиться 90 годин, 3 кредити ECTS.

Вид контролю: VI семестр – залік.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль I. Організація позакласної роботи з історії

Поняття позакласної роботи з історії. Роль позакласної роботи у формуванні стійкого інтересу до історії та культури, норм моральної поведінки, в розвитку пізнавальних здібностей учнів. Головні риси позакласної роботи з історії, її відмінності від уроку. Стан вивчення питання про позакласну роботу з історії в методичній літературі. Зміст позакласної роботи з історії у закладах загальної середньої освіти. Форми та види, планування позакласної роботи з історії. Роль вчителя в організації та керівництві позакласною роботою з предмету. Керівництво вчителя позакласним читанням з історії.

Історичний гурток. Складники методики його діяльності. Тематика історичних гуртків. Залежність змісту гурткових занять від вікових особливостей учнів.

Навчання учнів засобами пошуково-дослідницької діяльності в умовах позакласної роботи. Тематика та робота над навчальними проектами. Робота учнів у малих групах та парах. Формування навичок роботи з історичними джерелами.

Позакласна науково-дослідна робота з історії у закладах загальної середньої освіти. Види учнівських науково-дослідних письмових робіт. Учнівська конкурсна науково-дослідна робота: написання і захист. Мала академія наук України – зміст, форми і методи роботи. Методика написання учнівських конкурсних науково-дослідних робіт МАН України.

Історичні олімпіади та вечори. Їх зміст та організація.

Краєзнавчий / народознавчий музей в структурі позакласної гурткової роботи. Освітньо-виховний потенціал музею. Основні принципи і методика створення музею. Використання музею в позакласній гуртковій роботі. Методика підготовки і проведення в рамках гурткової роботи екскурсії у краєзнавчому/ народознавчому музеї.

Етапи, форми і методи краєзнавчої роботи. Практичне використання краєзнавства в позакласній роботі з історії (участь в екскурсіях, ознайомлення з архітектурними пам'ятниками і музейними експонатами тощо.)

Краєзнавча робота та її роль у розширенні світогляду учнів. Проблема відбору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи. Тематика краєзнавчої роботи з історії.

Екскурсійна робота в ЗЗСО. Види позаурочних екскурсій. Екскурсійна робота вчителя.

Використання поєднання різноманітних форм позакласної роботи з історії з метою виховання переконань, громадянської позиції учнів.

Національно-патріотичне виховання як напрям виховної діяльності. Зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей як основа системи національно-патріотичного виховання. Основні складові національно-патріотичного виховання: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання. Військово-патріотична робота, її значення у вихованні світогляду учнів. «Джура»: зміст та особливості. Пластовий рух в Україні: історія та сучасність.

Волонтерство як прояв національно-патріотичної свідомості сучасної української молоді. Волонтерський рух: світовий досвід. Генеза волонтерського руху в Україні. Волонтерство як прояв національно-патріотичної свідомості дітей та молоді в Україні.

СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття	Всього	Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Організація позакласної роботи з історії												
Тема 1. Основні аспекти організації позакласної роботи в ЗЗСО	14	2	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Історичний гурток	12	2	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Позакласна науково-дослідна робота з історії у закладах загальної середньої освіти	13	2	2	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Музей в структурі позакласної гурткової роботи	13	2	2	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Краєзнавство в позакласній роботі з історії	13	2	2	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Національно-патріотичне виховання як напрям виховної діяльності	13	2	2	-	9	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Волонтерство як прояв національно-патріотичної свідомості сучасної української молоді	12	2	2	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	90	14	16	-	60	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	14	16	-	60	-	-	-	-	-	-	-

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ І ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ІСТОРІЇ

Семінарське заняття № 1-2: *ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ В ЗЗСО (4 год.)*

Мета: з'ясувати основні аспекти організації в закладах загальної середньої освіти, організаційні й методичні форми позакласної роботи.

План:

1. Підходи до визначення поняття «позакласна робота». Стан вивчення питання про позакласну роботу з історії в методичній літературі.
2. Головні риси позакласної роботи з історії, її відмінності від уроку. Врахування психологічних особливостей та вікових характеристик учнів.
3. Роль позакласної роботи у формуванні стійкого інтересу до історії та культури, норм моральної поведінки, в розвитку пізнавальних здібностей учнів.
4. Зміст позакласної роботи з історії у закладах загальної середньої освіти.
5. Функції та принципи організації позакласної роботи.
6. Організаційні й методичні форми позакласної роботи.
7. Роль вчителя в організації та керівництві позакласною роботою з предмету.
8. Планування позакласних заходів.

Ключові поняття: позакласна робота, позаурочна робота, добровільність, співпраця, історія, учні/учениці, вчитель, методи, форми, пізнавальні здібності, виховання, планування заходів.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Створіть хмару слів за основними поняттями теми та дайте їм визначення (текстовий редактор Word Art <https://wordart.com/> чи Word Cloud Generation <https://www.jasondavies.com/wordcloud/>).

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Яку роботу вважають «позаурочною», а яку «позакласною»?
2. У чому полягає суть та специфіка позакласної роботи в ЗЗСО.
3. Розкрийте сутність змісту сучасної позакласної роботи.
4. Яка роль позакласної роботи в школі?

5. Проаналізуйте основні напрямки позакласної роботи з історії в ЗЗСО?
6. Чим відрізняються позакласні заняття з історії від уроків?

Методичні вказівки:

Розгляд *першого питання* варто розпочати з аналізу методичної літератури, зокрема трактування в ній дефініцій «позаурочна робота», «позакласна робота». Зробити узагальнення у визначенні поняття «позакласна робота».

Розкриття *другого питання* почніть з характеристики головних рис позакласної роботи, а саме: системності, емоційної насиченості, тісного зв'язку з краєзнавством та індивідуального підходу, що розкриває творчий потенціал учнів/учениць. Підкресліть, що позакласна робота з історії відрізняється від уроку добровільністю, творчим підходом, відсутністю суворого формалізму (оцінки, примус) та акцентом на ігрових, інтерактивних, проєктних формах, що сприяють глибшому зануренню у матеріал, розвитку критичного мислення та інтересу учнів, на відміну від структурованого уроку, де головна мета – засвоєння програмних знань учнів/учениць (*Див Табл. 1.*).

При вивченні *третього питання* необхідно охарактеризувати роль позакласної роботи в ЗЗСО. Зазначте, що головне її завдання – це формування в учнів пізнавального інтересу до історії, поглиблення знань, розширення світогляду. Показати «головні потенціали» позакласної діяльності учнів/учениць. Обов'язково зазначте, що ефективне проведення позакласних заходів залежить від врахування психологічних особливостей та вікових характеристик учнів. Адже кожен вік є якісно особливим періодом психічного розвитку та характеризується багатьма змінами, які у своїй сукупності складають своєрідність структури особливостей учня на тому чи іншому етапі його розвитку.

Розкриття *четвертого питання* почніть із висвітлення змісту позакласної роботи з історії. Зосередьтесь на характеристиці її основних напрямків: 1) розширенні та поглибленні історичних знань, набутих на уроках історії в ЗЗСО; 2) вивченні краєзнавчого матеріалу. Зазначте, що зміст уроків визначається модельною навчальною програмою і Державним стандартом базової середньої освіти, тоді як у позакласній роботі учитель відносно вільний у виборі змісту.

У *п'ятому питанні* потрібно назвати основні функції позакласної роботи та охарактеризувати їх. З огляду на них, окресліть принципи організації позакласної роботи з історії.

При обговоренні *шостого питання* потрібно зазначити, позакласна робота, маючи спільну мету з урочною системою, відрізняється від неї

організаційними та методичними формами. Вкажіть, що форми організації позакласної роботи поділяють на колективні, групові (гурткові) й індивідуальні, охарактеризуйте їх (Див Табл. 2.). Визначте особливості кожної з них, наведіть приклади. Підкресліть, що вибір методики індивідуального підходу зумовлена особливостями розвитку учня/учениці, їх проблемами та інтересами тощо.

У *сьомому питанні* підкресліть, що найголовнішою умовою організації позакласної роботи є керівна роль учителя. Це роль організатора, фасилітатора та ментора, що полягає у створенні умов для розвитку інтересів учнів/учениць, їх самостійності та творчості, виходячи за межі стандартної програми, пропонуючи допомогу, спрямовуючи та мотивуючи їх до пошуку знань та самопізнання через спільну діяльність.

У *восьмому питанні* зауважте, що ефективність позакласної роботи з історії залежить від низки обставин, зокрема й чіткого планування. Висвітлюючи питання, вкажіть основні вимоги до планування.

Підводячи підсумки заняття зазначте, що під час позакласної роботи створюються можливості для виховання в учнів/учениць моральних принципів, для виховання патріотизму, чесності тощо.

Табл. 1. Відмінності позакласної роботи з історії від уроку:

Критерій	Урок	Позакласна робота з історії
Мета	Передача знань, формування базових умінь.	Поглиблення інтересу, розвиток творчості, виховання особистості.
Організація	Суворо регламентована (час, місце, структура).	Гнучка, неформальна, залежить від задуму.
Зміст	Відповідно до програми.	Розширений, додатковий, краєзнавчий, проєктний.
Форми	Фронтальні, групові, індивідуальні, з акцентом на пояснення/дискусію.	Турніри, екскурсії, квести, проєкти, вікторини, дослідницька робота.
Мотивація	Оцінка, обов'язковість.	Внутрішня (цікавість), емоції.
Результат	Оцінка знань.	Розвиток особистості, навички командної роботи, глибокі знання.

Табл. 2. Основі напрями та форми позакласної роботи з історії

Основі напрями та форми позакласної роботи з історії		
Масова	Групова	Індивідуальна
<ul style="list-style-type: none"> • Лекції. • Олімпіади. • Конференції. 	<ul style="list-style-type: none"> • Історичний гурток. • Історичні екскурсії. • Історичні вечори і клуби. 	<ul style="list-style-type: none"> • Читання історичної літератури. • Відвідування архіву.

<ul style="list-style-type: none"> • Вікторини та конкурси. • Перегляд кінофільмів. • Тиждень історії в школі. • Огляди новин. • Зустрічі з відомими людьми 	<ul style="list-style-type: none"> • Походи і експедиції. • Випуск історичних газет і журналів. • Факультативи. • Тематичні бесіди. 	<ul style="list-style-type: none"> • Робота в музеї. • Написання рефератів і доповідей. • Виконання творчих завдань. • Участь в олімпіадах. • Індивідуальні заняття у гуртках.
--	---	---

Рекомендована література

1. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань: П Жовтий О.О, 2013. 294 с.

2. Грицай Н.Б., Ойцюсь Л.В., Попельницька О. В., Мельник К.І. Різноманітність форм і видів позакласної роботи з природничих предметів у закладах загальної середньої освіти. *Природнича освіта та наука*. 2024. № 5. С. 8-12.

3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. *Постанова Кабінету Міністрів України*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

4. Маркевич О.В. Гуцало Л.В. Формування інформаційної компетентності здобувачів у процесі вивчення історії завдяки історичним джерелам. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 12 (42). С. 1780–1792. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-1780-1792](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-1780-1792)

5. Моцак С. Підготовка майбутнього вчителя історії до організації позаурочної роботи учнів ліцею. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 травня 2021 р., м. Тернопіль)*. 2021. С. 180-184. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19900/1/51_MOTsAK.pdf

6. Моцак С.І. Роль та місце позаурочної роботи з предмету в сучасній шкільній історичній освіті. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2018. № 1(6). С. 62–66. URL: <https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/----6-2018.pdf#page=62>

7. Петриченко Л. О. Форми та технологія організації позакласної виховної роботи з учнями. *Науковий вісник Мукачівського державного університету Серія «Педагогіка та психологія»*. 2015. Вип.к 1 (1). С.73–77.

8. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

9. Пархоменко О. М. Теоретичні основи організації позакласної виховної роботи та її значення у формуванні особистості молодшого школяра. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(2). С. 135-146. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21%282%29_14
10. Пічкур М. О., Демченко І. І. Базильчук Л. В. *Методика викладання образотворчого мистецтва: позакласна робота: Навчальний посібник*. Умань:Алмі, 2010. 264 с.
11. Пометун О.І., Фрейман Г.О. *Методика навчання історії в школі*. К.: Генеза, 2006. 328 с.
12. Ткачик С.М. Організаційно-педагогічні форми і методи позаурочної роботи. *Позакласний час*. 2008. № 8. С.16-19.
13. Фруктова Я. С. Сучасні форми позакласної роботи з учнями. *Педагогічні науки*. 2006. № 43. С. 181–186.
14. Щербак О. В. Позакласна робота як засіб підвищення мотивації навчання. *Педагогічні науки*. 2018. № 8. С. 37–38.
15. Яковенко Г.Г. *Методика навчання історії: навчально-методичний посібник*. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Семінарське заняття № 3: ІСТОРИЧНИЙ ГУРТОК (2 год.)

Мета: ознайомитися з особливостями організації, планування та змісту роботи гуртків історичного напрямку, організацією роботи з обдарованою молоддю.

План:

1. Гурток як самостійна додаткова організація освітнього процесу. Залежність змісту гурткових занять від вікових особливостей учнів.
2. Мета, завдання та функції гурткової роботи.
3. Принципи і методи організації та проведення гурткової роботи. Метод проєктів на гурткових заняттях з історії.
4. Форми організації гурткових занять.
5. Особливості професійної діяльності керівника гуртка.
6. Особливості планування занять історичного гуртка. Тематика.

Ключові поняття: гурток, види гуртків, керівник гуртка, комплектування гуртків, рівні гурткової роботи, тематика історичних гуртків.

Завдання для виконання:

- 1.Опрацювати тему за вказаними питаннями.
- 2.Записати визначення основних понять.
- 3.Розробити вступну бесіду для членів історичного гуртка (*тематика гуртка на розгляд здобувачів вищої освіти*).

4. Підготуйте програму діяльності того гуртка, керівником якого Ви б хотіли бути.

5. Оформіть розгорнутий конспект одного заняття історичного гуртка (*за своїм власним вибором*).

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Які чинники визначають профіль гуртка?
2. У чому полягає потенціал позакласної діяльності?
3. Які завдання розв'язує позакласна освіта?
4. Назвіть основні принципи, які покладено в основу організації позакласної діяльності.
5. Зазначте мету та завдання гурткової роботи.
6. Які основні форми організації та проведення гурткової роботи в ЗЗСО Ви знаєте?
7. Які, на Вашу думку, прийоми в організації гурткової роботи мають найбільший потенціал?
8. Як Ви вважаєте, які типи навчальних занять можуть використовуватися в гуртковій роботі з історії?
9. Обґрунтуйте, чому співпраця і співтворчість необхідні для повноцінного розвитку особистості.

Методичні вказівки:

При розгляді *першого питання*, дайте визначення дефініції «гурток». Зверніть увагу на те, що гурткова робота з історії є частиною освітнього процесу в ЗЗСО і доповнює урочну систему роботи. Зазначте, що міст гурткових занять напряму залежить від психофізичного розвитку учнів, що визначає складність матеріалу, тривалість навчання та методику викладання.

У *другому питанні* семінарського заняття охарактеризуйте мету, завдання та функції (розвивальну, навчальну та виховну) гурткової роботи.

При підготовці *третього питання* зазначте, що у методологічному контексті організації роботи гуртка провідну роль відіграють методи та принципи. Проаналізуйте їх.

У *четвертому питанні* зосередьте увагу на висвітленні форм гурткової роботи. Охарактеризуйте індивідуальні, групові та масові форми роботи у історичному гуртку.

Аналізуючи *п'яте питання*, необхідно зупинитися на особливостях професійної діяльності керівника гуртка. Зазначте, що він повинен мати не лише професійні здібності, а й організаторські навички, вміння роботи з дітьми та їх батьками, методичні знання з оформлення необхідної

документації.

При висвітленні **шостого питання**, зазначте, що планування занять історичного гуртка базується на поєднанні теоретичних знань з практичними дослідженнями (краєзнавство, робота з джерелами), гнучкості тем, врахуванні інтересів учнів та патріотичному вихованні. Заняття включають хронологічні вправи, роботу з картою, зустрічі, екскурсії та творчі проекти. Тематика історичних гуртків має бути різноманітною (воєнно-історична, біографічна тематика, вивчення історії культури і мистецтва, питань розвитку економіки, історико-краєзнавчі гуртки з вивчення рідного краю тощо). Вкажіть, що потрібно враховувати зміст гурткових занять з історії від вікових особливостей учнів/учениць.

Рекомендована література

1. Брижак Н.Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : навчальний посібник. Київ: Логос. 2017. 126 с.

2. Виховний потенціал гурткової роботи: навч.-метод. посібник. Коростень. 2019. 32 с.

3. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посібник. Київ: ЦУЛ. 2020. 178 с.

4. Грицай Н.Б. Організація роботи біологічних гуртків у загальноосвітній школі. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 16. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. 2006. С. 64-69.

5. Гуцало Л.В., Маркевич О.В. Реалізація педагогіки співробітництва як технології навчання при вивченні історії та громадянської освіти. *Вісник освіти та науки*. 2026. № 1 (43). С. 1836–1848.

6. Гуцало Л. В. Формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів історії. *Zeszyty Naukowe MANS w Łomży*. 2023. № 90. S. 249-260.

7. Гуцало Л. В. Розвиток критичного мислення на уроках історії. *Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодення*. Велика Волинь : наук. зб. регіон. наук.-краєзнав. конф., 8-9 трав. / упоряд. П. С. Скавронський. Бердичів : Мельник М. В., 2023. Вип. 65. С. 215–222.

8. Дем'яненко В. Б., Серьожніков О. М. Сучасний стан проблеми активізації дослідницької діяльності учнів Малої академії наук України. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2016. Вип. 8. С. 80–90.

9. Дяків В. Г. Формування творчо-пізнавальної активності школярів шляхом залучення їх до роботи МАН. *Обдарована дитина*. 2013. № 1. С. 15–17.
10. Долганова Н.Л., Кучеренко Н.Л. Організація діяльності керівника гуртка: навч. посібник: Кривий ріг. 2020. 45 с.
11. Збірник програм гуртків, факультативів, курсів за вибором. Навчальні програми з 1 по 11 класи. Київ: Літера ЛТД. 2019. 480 с.
12. Кінд-Войтюк Н.В., Ходаковська Т.В., Приймак В. О. Використання інноваційних технологій і застосунків у викладанні предметів громадянської та історичної галузі. Методичні рекомендації. Луцьк: Вежа, 2024, 100 с.
13. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
14. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН. URI: <https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskikh-robit-uchniv-chleniv-man>
15. Королько А. Основи шкільного краєзнавства. Івано-Франківськ. 2019. 78 с.
16. Ладиченко Т. Робота з обдарованою молоддю. Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт членів МАН з історії. *Історія в рідній школі*. 2015. № 11. С. 2–5.
17. Мала академія наук як центр розвитку науки під егідою ЮНЕСКО / прес -служба МОН України інформує. *Вища школа*. 2017. № 3. С. 5–7.
18. Маркевич О. Метод проєктів та особливості його застосування при викладанні історичних дисциплін у вищій школі. *Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży): nauki społeczne i humanistyczne*. 2023. № 90. С. 311–322.
19. Маркевич О.В., Гуцало Л.В. Формування інформаційної компетентності здобувачів у процесі вивчення історії завдяки історичним джерелам. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 12 (42). С. 1780–1792. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-1780-1792](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-1780-1792)
20. Мороз І. Дослідницька діяльність учнів як складник сучасного навчання історії в школі. У *Імплементация Державного стандарту базової середньої освіти: виклики, реалізація, перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції (онлайн)*. 2023. С. 192-194. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735470>
21. Мороз П. Методика розвитку в школярів вміння бачити проблеми (на матеріалі історії стародавнього світу). *Історія в школах України*, 2008. №11–12. С.15–20. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8459>

22. Мороз П. Теоретичні засади розвитку вмінь бачити проблеми на уроках історії. *Історія в школах України*. 2008. №9, С. 11–15. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8458>

23. Міщенко Л. Організація гурткової роботи: посібник. Київ: Основа. 2015. 336 с.

24. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкілля. Частина 2./ Укладач Пітко С. Б. Львів: ЛОППО. 2020. 79 с.

25. Пітко С.Б. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкілля. Частина 1. Львів: ЛОППО. 2019. 35 с.

26. Предметний гурток: задачі, форми роботи, облік роботи та звітність. Дніпро: Дніпровський міський базовий технікум зварювання та електроніки імені Є.О. Патона. 2018 р. 68 с.

27. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Семінарське заняття № 4: ПОЗАКЛАСНА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ІСТОРІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (2 год.)

Мета: з'ясувати основні аспекти позакласної дослідницької роботи з історії, показати важливість ролі вчителя в організації науково-дослідницької діяльності.

План:

1. Компоненти дослідницької компетентності з історії.
2. Методичні шляхи формування дослідницької компетентності учнів з історії. Дослідницьке завдання.
3. Основні форми науково-дослідної діяльності учнів.
4. Групова робота при вивченні історії в позаурочний час.
5. Роль вчителя історії в організації дослідницької роботи в ЗЗСО.

Ключові поняття: дослідницька робота, історичне мислення, історичні джерела, навчальний проєкт, групова робота, дослідницька компетентність, дослідницьке завдання, учнівська конкурсна науково-дослідна робота, Мала академія наук України, історична олімпіада.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Створіть хмару слів за основними поняттями теми та дайте їм визначення (текстовий редактор Word Art <https://wordart.com/> чи Word Cloud Generation <https://www.jasondavies.com/wordcloud/>).

3. Вивчити науково-дослідницькі роботи учнів-учасників різних конкурсів, зокрема МАН України. За поданим алгоритмом дій змоделювати та представити шаблони двох орієнтовних учнівських науково дослідницьких проєктів: 1) з історії України або історичного краєзнавства; 2) всесвітньої історії або етнології. Результати оформити в таблицю:

Завдання	Варіанти відповіді	
Запропонуйте два власних варіанти науково-дослідницьких робіт для учнів-учасників конкурсу МАН України: 1) з історії України або історичного краєзнавства; 2) всесвітньої історії або етнології. Зазначте назву теми з постановкою проблеми та актуальністю вивчення у дослідницькому полі вітчизняної і світової гуманітаристики, складіть план дослідження, доберіть основні джерела та літературу (10), можливі додатки.	Історія України / Історичне краєзнавство	Всесвітня історія / Етнологія
	Тема: План: I. ... 1.1. ... 1.2. ... II. ... 2.1. ... 2.2. ... III. ... Висновки Список джерел та літератури Додатки	Тема: План: I. ... 1.1. ... 1.2. ... II. ... 2.1. ... 2.2. ... III. ... Висновки Список джерел та літератури Додатки

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Як розвивати інтерес учнів до тем, що виходять за межі програми з історії?
2. Визначте роль дослідницької діяльності учнів у процесі вивчення історії?
3. Які умови мають бути створені для розвитку творчих здібностей учнів?
4. Чим відрізняється «дослідницька діяльність» від «дослідницького навчання»?
5. Які складники дослідницької компетентності?
6. Які Ви знаєте методичні шляхи формування дослідницької компетентності учнів з історії?
7. Яка роль вчителя в умовах дослідницької роботи учнів з історії?

Методичні вказівки:

Розгляд *першого питання* варто розпочати з аналізу розвитку історичного мислення учнів засобами дослідницької діяльності. Приділіть увагу дефініції «дослідницька діяльність». Охарактеризуйте компоненти

дослідницької компетентності з історії.

У **другому питанні** зупиніться на основних методичних шляхах формування дослідницької компетентності учнів з історії. Зазначте, що невіддільним складником дослідницької роботи є дослідницькі завдання з історії. Окремої уваги приділіть його структурі, методичним вимогам до формулювань дослідницьких завдань. Наведіть приклади дослідницьких завдань.

При висвітленні **третього питання** охарактеризуйте основні найбільш дієві форми науково-дослідної діяльності учнів. Вкажіть, що серед ефективних форм науково-дослідної діяльності, що сприяють розвитку творчого потенціалу учнів, є Мала академія наук (МАН), яка спрямовує зусилля на розвиток творчих здібностей школярів, залучає їх до активної дослідницької роботи.

У **четвертому питанні** зазначити, що групова робота учнів є ефективною формою отримання знань з історії в позаурочний час і створює умови для творчих здібностей учнів. Внутрішньокомандна взаємодія. Важливо зазначити, що ефективність групової форми пізнавальної діяльності учнів властива при організації та проведенні тематичних шкільних конференцій, диспутів, доповідей по темі, факультативних занять з курсів історії тощо.

У **п'ятому питанні** окресліть роль вчителя історії в організації дослідницької роботи в ЗЗСО. Зазначте, що вчитель сприяє активній пізнавальній діяльності учнів, його завдання виходить за межі простої передачі знань. Це вимагає організації умов для розвитку творчих здібностей учнів, критичного мислення та мотивації до дослідницької роботи. Вчитель виступає у ролі наставника, консультанта.

Рекомендована література

1. Артемчук Г. Методика організації науково-дослідної роботи. Київ: Форум, 2000. 270 с.
2. Гуцало Л.В., Маркевич О.В. Реалізація педагогіки співробітництва як технології навчання при вивченні історії та громадянської освіти. *Вісник освіти та науки*. 2026. № 1 (43). С. 1836–1848.
3. Гуцало Л. В. Формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів історії. *Zeszyty Naukowe MANS w Łomży*. 2023. № 90. S. 249-260.
4. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2009. 240 с.

5. Метод проєктів та особливості його застосування при викладанні історичних дисциплін у вищій школі. *Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży): nauki społeczne i humanistyczne*. 2023. № 90. С. 311–322.

6. Маркевич О.В. Гуцало Л.В. Формування інформаційної компетентності здобувачів у процесі вивчення історії завдяки історичним джерелам. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 12 (42). С. 1780–1792. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-1780-1792](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-1780-1792)

7. Масинець А. О. Організація науково-дослідницької діяльності учнів у процесі підготовки до конкурсу-захисту МАН. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 2 (46). С. 246–250.

8. Микитюк О. М., Васильєв С. О. Наукові дослідження школярів. Харків: Скорпіон, 2003. 80 с.

9. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 128 с. URI: <https://core.ac.uk/download/pdf/19596103.pdf?repositoryId=341>

10. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів з історії в школі: концептуальні засади та практичні аспекти впровадження // *Proces edukacyjny w czasie wojny i powojennej odbudowy Ukrainy z integracją ze wspólnotą europejską: monografia* / Instytut Pedagogiki NANP Ukrainy; red. O. Topuzov, M. Holovko, Z. Sharlovych, K. Ladonia; [Zespół autorski]. [Wydanie elektroniczne]. Łomża-Kijów, 2024. С119–140. DOI: <https://doi.org/10.32405/mono-lomza-kyiv-2024-2-6>

11. Наказ МОН України від 30.12.2024 № 1820 «Про затвердження Положення про учнівський олімпіадний та турнірний рух». URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0187-25#Text>

12. Ткаченко Т., Соловійова Т., Ткаченко О. Групова робота як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії і основ правознавства в закладах загальної середньої освіти. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2023. Вип. 18. С. 272-294. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-18-272-294>

Семінарське заняття № 5: МУЗЕЙ В СТРУКТУРІ ПОЗАКЛАСНОЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ (2 год.)

Мета: з'ясувати особливості використання музею в позакласній гуртковій роботі, методику підготовки і проведення в рамках гурткової роботи екскурсії у краєзнавчому/ народознавчому музеї.

План:

1. Освітньо-виховний потенціал музею. Музейна педагогіка.
2. Класифікація музеїв. Профілі музеїв закладів освіти.

3. Основні принципи і методика створення шкільного музею. АБО Оформлення шкільних краєзнавчих музеїв.
4. Використання музею в позакласній гуртковій роботі.
5. Методика підготовки і проведення в рамках гурткової роботи екскурсії у краєзнавчому/ народознавчому музеї.

Ключові поняття: музей, музеї закладів освіти, освітній простір, музейна комунікація, музейна педагогіка, актуалізація нематеріальної культурної спадщини, музейно-освітній простір, музейно-педагогічна діяльність, освітній процес, професійні компетентності, загальнокультурна компетентність, форми та методи музейної діяльності.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Створіть хмару слів за основними поняттями теми та дайте їм визначення (текстовий редактор Word Art <https://wordart.com/>).
3. Складіть розгорнутий план тексту оглядової екскурсії по місту Житомир (чи своїй місцевості) та підготуйте картки екскурсійних об'єктів.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Якими документами керуються при своїй діяльності музеї при закладах освіти?
2. Що таке музейна педагогіка?
3. За якими критеріями проводиться класифікація музеїв?
4. Як визначаються профілі музеїв? Назвіть основні типи?
5. Чи функціонують музеї при ЗЗСО в Житомирській області?
6. Яка мета діяльності музеїв історичного профілю?
7. Чи потрібно у формах музейної роботи враховувати сучасні події в житті українського народу?
8. Чи стає шкільний музей після реєстрації частиною музейного фонду України?

Методичні вказівки:

Семінарське заняття з вищезазначеної теми є продовженням здійсненого на лекції більш детального обговорення основних питань.

Висвітлення *першого питання* слід розпочати з того, що музеї, що створені і діють у закладах освіти, сприяють не лише пропаганді історичного минулого краю, але й залученню широких кіл педагогічних працівників, учнівства до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької роботи через

музейну справу. Вкажіть на освітньо-виховний потенціал музею. Розкрийте суть і значення «музейної педагогіки».

У **другому питанні** приділіть увагу класифікації музеїв (відповідно до адміністративно-територіальної приналежності; за типом власника; за основними напрямками діяльності (типами); за профілем); профілям музеїв, зокрема при закладах освіти. Опрацюйте «Положення про шкільний музей» затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 22.10.2014 № 1195).

Висвітлюючи **третьє питання**, слід розкрити аспекти організації шкільного музею. Зазначте, що музей організовується в закладах освіти на громадських засадах при систематичній роботі постійного активу учнів і при наявності фонду оригінальних матеріалів, що відповідає профілю музею, а також необхідного приміщення і обладнання, що забезпечує збереження і демонстрацію зібраних музейних предметів. Зверніть увагу на те, що Положення про музей при закладі освіти визначає, що створення музею є результатом цілеспрямованої, систематичної творчої пошуково-дослідницької, фондової, експозиційної роботи. У процесі організації і роботи шкільного музею важливе значення має творча самостійна діяльність учнів.

У **четвертому питанні**, покажіть використання музею в позакласній гуртковій роботі (квести, екскурсія-подорож, екскурсія-гра, конкурси, свята тощо).

У **п'ятому питанні** зазначте, що методика підготовки та проведення екскурсії в межах гурткової роботи базується на поєднанні пізнавальної та дослідницької діяльності. Оскільки гурткова робота передбачає глибше занурення в тему, екскурсія стає не просто оглядом, а інструментом виховання та навчання. Підготовка екскурсії є результатом тривалого процесу. Назвіть основні етапи підготовки екскурсії. Зазначте, що процес проведення екскурсії для гуртківців має свої особливості:

Рекомендована література:

1. Антонова О. Є., Власенко Р. П., Костюк В. С., Корінний В. І. Використання елементів музейної педагогіки у краєзнавчій підготовці майбутнього вчителя географії. *Вісник науки та освіти. Серія "Педагогіка"*. 2023. № 8 (14). С. 375-389.

2. Вагеннік О.М. Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації. Запоріжжя: КЗ «Центр туризму» ЗОР, 2020. 76 с.

3. Власенко Р. П. Музейна педагогіка в регіональному контексті: можливості використання музеїв Житомирщини у процесі підготовки

майбутнього вчителя географії. *Природнича освіта та наука*. 2025. № 4. С. 16–25.

4. Власенко Р. П. Регіональні музеї як ресурс для реалізації концепції Нової української школи у процесі підготовки майбутнього вчителя географії. *Нові технології навчання*. 2025. № 99. С. 29–39.

5. Власенко Р. П. Формування мотивації та пізнавальної активності засобами музейної педагогіки в закладі вищої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2025. Т. 1, № 57. С. 55-61.

6. Гуцало Л. В. Розвиток критичного мислення на уроках історії. *Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодення*. Велика Волинь : наук. зб. регіон. наук.-краєзнав. конф., 8-9 трав. / упоряд. П. С. Скавронський. Бердичів : Мельник М. В., 2023. Вип. 65. С. 215–222.

7. Дашевська Т. Музей як осередок виховання в умовах воєнного стану. *Музейна педагогіка в умовах воєнного стану : зб. матеріалів Міжнар. круглого столу*, м. Київ, 26 травня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Нац. центр «Мала академія наук України», 2022. 424 с.

8. Децик Р.А., Чепа В.І. Запрошуємо до музеїв при навчальних закладах Закарпатської області. Карта-каталог. Ужгород: Гражда, 2009. 64 с.

9. Дивик З. Майбутнє шкільних музеїв: розвиток і трансформація в умовах сучасних викликів. *Майбутнє шкільних музеїв: розвиток і трансформація в умовах сучасних викликів : матеріали Всеукр. круглого столу (31 жовтня 2023 року, м. Луцьк) / упоряд.: П. С. Олешко, О. Й. Дем'янюк, А. М. Силюк*. Луцьк : Волинський ІІІПО, 2024. С. 59–63.

10. Дмитренко А. Етнографічні збірки шкільних музеїв: комплектування, атрибуція, збереження, актуалізація. *Майбутнє шкільних музеїв: розвиток і трансформація в умовах сучасних викликів : матеріали Всеукр. круглого столу (31 жовтня 2023 року, м. Луцьк) / упоряд.: П. С. Олешко, О. Й. Дем'янюк, А. М. Силюк*. Луцьк : Волинський ІІІПО, 2024. С. 63–71.

11. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII від 9 квітня 2015 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>

12. Інноваційний проект «Шкільний музей: створюємо історію разом». URL: <https://jak.koshachek.com/articles/innovacijnij-proekt-shkilnij-muzej-stvorjuemo.html>

13. Ковчин Н. Психолого-педагогічні аспекти музейної педагогіки як засобу формування особистості старшокласників. *Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 28 листопада 2019 р., м. Київ. Біла Церква : видавництво «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019. С. 56–58.

14. Конопацька Л. С., Власенко Р. П. Використання елементів музейної педагогіки у процесі вивчення географії. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 4 (34). С. 1285-1299.

15. Майбутнє шкільних музеїв: розвиток і трансформація в умовах сучасних викликів : матеріали Всеукр. круглого столу (31 жовтня 2023 року, м. Луцьк) / упоряд.: П. С. Олешко, О. Й. Дем'янюк, А. М. Силюк. Луцьк : Волинський ППО, 2024. 232 с.

16. Майко С.М. Шкільний музей як форма додаткової освіти. *Журнал «Педагогічний пошук»*. № 2 (94), 2017. С. 64-66.

17. Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів: *Додаток до листа МОН України від 22.05.2015 № 1/9-255*. http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47045/

18. Моцак С.І. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм навчання історії. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2017. Вип.4. С. 40-46.

19. Невмержицька О. Музейна педагогіка: до визначення поняття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 67, том 1, 2023. С. 381–386.

20. Педагогічні можливості музеїв у забезпеченні освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу: зб. тез доповідей учасників міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.*, 14–15 вересня 2022 року, м. Київ / [ред. кол. ; голов. ред. О. М. Топузов]. Київ : Пед. думка, 2022. С. 335–388. URL: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390>

21. Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України : *Наказ Міністерства освіти і науки від 22 жовтня 2014 року № 1195*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14?find=1&text=%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0#Text>

22. Прожога В. Музейна педагогіка: залучення молоді до вивчення та збереження історичної спадщини. *Педагогічна майстерня*. 2018. С. 23 – 27.

23. Про підсумки проведення Всеукраїнського огляду музеїв при закладах освіти: Наказ Департаменту освіти і науки Житомирської обласної державної адміністрації від 27.06.2022 р. № 91.

24. Ремех Т., Савенков А. Шкільний музей як освітній простір та просвітницький ресурс. *Музейна педагогіка в науковій освіті: зб. тез доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 листоп. 2020 р.)* / Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. мистецтв України, Нац. центр "Мала акад. наук України" ; [редкол. : С. О. Довгий та ін.]. Київ : НЦ "Мала академія наук України", 2020. С. 283-287. URL: <https://lnk.ua/b4AqzQR4Q>

25. Самсакова І. Виховання особистості учня засобами музейної педагогіки. *Педагогічний пошук*. 2015. № 3. С. 119 –123.

26. Шкільне музейництво у біографіях і фактах: Педагогічний музей України, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2022. 316 с.

27. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

28. Як створити музей історії школи: <http://osvita.ua/school/method/258/>

Семінарське заняття № 6: КРАЄЗНАВСТВО В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З ІСТОРІЇ (2 год.)

Мета: розкрити особливості краєзнавства у позакласній роботі з історії.

План:

1. Обґрунтування необхідності краєзнавчої роботи в ЗЗСО.
2. Напрямки та етапи краєзнавчої роботи в школі.
3. Форми і методи краєзнавчої роботи. Краєзнавчі (позапрограмні) екскурсії.
4. Проблема відбору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи. Тематика краєзнавчої роботи з історії.

Ключові поняття: краєзнавство, краєзнавча робота, краєзнавчі джерела, краєзнавчі дослідження, краєзнавчий матеріал, екскурсія, тематика екскурсії, краєзнавчий музей, краєзнавчий гурток, мікроісторія.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Складіть розгорнутий план тексту оглядової екскурсії по місту Житомир (чи своїй місцевості) та підготуйте картки екскурсійних об'єктів.

4. Розробити екскурсійний квест, наприклад до Дня міста Житомира тощо (коротка екскурсія з історії міста, бесіда із запитаннями). Квест розрахований на дві команди. Кожна команда отримує маршрут руху по локаціях у місті, яких є три для кожної. Можна усім учасникам квесту запропонувати пройти онлайн-вікторину.

5. Проаналізувавши наукову літературу та інтернет джерела, опишіть музеї Житомирської області, застосування інформації у краєзнавчій роботі:

Музеї Житомирщини

№	Назва музею	Його розташування	Застосування матеріалу у краєзнавчій роботі
1.			
...			

6. Підготуйте проєкт – віртуальну екскурсію одним із музеїв міста чи (на вибір), використовуючи фотографії та описи експонатів.

7. Дослідіть історію та сучасний стан одного з традиційних народних промислів Житомирської області (наприклад, вишивки, гончарства тощо). Підготуйте презентацію.

8. Опишіть одну з історичних архітектурних пам'яток вашого населеного пункту (або області). З'ясуйте історію цієї пам'ятки, архітектурні особливості та сучасний стан тощо.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Які основні завдання географічного краєзнавства у закладах загальної середньої освіти?
2. Які краєзнавчі джерела можна використовувати у навчальному процесі?
3. Які методи краєзнавчих досліджень можна використовувати у закладах загальної середньої освіти?
4. Вкажіть основні педагогічні принципи організації краєзнавства у закладі освіти.
5. Які вимоги ставляться до вчителя, який організовує краєзнавчу роботу?
6. Як залучити учнів до краєзнавчої роботи?
7. Як співпрацювати з місцевими краєзнавцями та музеями?

Методичні вказівки:

При розгляді *першого питання* обґрунтуйте необхідність краєзнавчої роботи в ЗЗСО. Не лише уроки з історії та громадянської освіти, а й позакласна робота з історії із залученням краєзнавчого матеріалу, допомагають у підготовці до успішної життєдіяльності у сучасному

суспільстві, сприяють розвитку пізнавальної активності та слугують основою для формування необхідних компетентностей учнів.

Окремої уваги приділіть напрямкам краєзнавчої роботи в ЗЗСО. Також у **другому питанні** проаналізуйте основні етапи краєзнавчої роботи

При розгляді **третього питання** потрібно охарактеризуйте форми та методи історико-краєзнавчих досліджень. Форми історичного краєзнавства в позакласній роботі: масові (екскурсії, походи, експедиції, вечори, вікторини, олімпіади, конференції, створення шкільних музеїв, кутків); групові (гуртки, лекторії, товариства, виставки, видання рукописних книг, журналів, стінних газет, бюлетенів); індивідуальні творчі роботи учнів: письмові роботи на краєзнавчу тематику (твори, реферати, повідомлення, читання і реферування краєзнавчої літератури, робота з експонатами музею, підготовка доповідей, повідомлень, запис переказів, легенд, спогадів, опис родоводу соціологічні дослідження, виготовлення наочних посібників), літопис краєзнавчого об'єкту; написання біографій видатних людей краю; літературна обробка спогадів учасників та очевидців історичних подій.

Згадайте й про факультативні заняття. Зазначте, що хоча вони й належать до категорії навчальних, однак переважно передбачають широку позакласну діяльність.

У **четвертому питанні** зверніть увагу на те, що проблема відбору краєзнавчого матеріалу полягає у необхідності поєднання наукової достовірності з віковими особливостями учнів, виділенні головного серед маси джерел, забезпеченні виховної цінності та уникненні перевантаження. Матеріал має бути емоційним, актуальним та візуалізованим. Щодо тематики краєзнавчої роботи з історії, о це може бути: історія населеного пункту, визначні особистості, історія вулиць та пам'яток, воєнна історія, етнографія та побут (традиції, звичаї, ремесла рідного краю, сімейні реліквії.)

Рекомендована література

1. Баклашова Т., Проскурнін В. Формування дослідницької компетентності учнів у процесі шкільної краєзнавчої роботи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. № 6(98). С.316–325. DOI: [10.31865/2077-1827.6\(98\)2019.197470](https://doi.org/10.31865/2077-1827.6(98)2019.197470)

2. Бенедюк В. В. Краєзнавство. Психолого-педагогічні основи краєзнавчої роботи. Л.: ВАЕ, 2005. 110 с.

3. Буланов Ю. І. Виховання патріотизму засобами краєзнавства. *Збірник наукових праць Харківського національного університету ім. Г. Сковороди. Серія «Історія та географія»*. 2012. Вип. 45. С. 133–136.

4. Добржанський О., Дутчак І. Краєзнавчий аспект у навчальній і науково-дослідній роботі в закладах освіти в умовах воєнного стану.

Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2023 / 47. С. 289–296.
<https://doi.org/10.31861/МНПІ2023.47.289-296>

5. Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти в умовах Нової української школи. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р. / За наук. ред. М. Ю. Косила і А. З. Королька. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2023. 281 с. <https://lnk.ua/2V5gzW54M>

6. Курілова В. Туристично-краєзнавча робота в школі як засіб морального та фізичного розвитку підростаючого покоління. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені Г. Сковороди.* 2015. № 3. С.147–151.

7. Кушнір Л., Гомля Л. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі. *Витоки педагогічної майстерності.* 2012. Випуск 10. С.166–169.

8. Мазак С., Яцуляк Н. Історичне краєзнавство на уроках суспільних дисциплін та в позаурочний час. *Шкільне краєзнавство Івано-Франківщини. Збірник навчально-методичних матеріалів для вчителів.* Івано-Франківськ, 2016. С. 38 –44.

9. Моцак С.І. Роль краєзнавства у формуванні історичної компетентності учня. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін.* 2016. Вип. 3. С.56-59.

10. Моцак С.І. Туристично-краєзнавча робота учнів як важлива складова шкільної історичної освіти. *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали II Міжнародної наукової конференції* (Суми, 24-25 березня 2016 року). У II частинах. Суми, 2016. С. 123–125.

11. Непша О. В., Гришко С. В., Опашко Г. І., Рішко А. Р. Екскурсії як форма позаурочної роботи з вивчення географії свого краю. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі.* 2020. Вип. 11(67). Ч. 8. С.152–156.

12. Прокопчук В. Деякі аспекти теорії і методології шкільного краєзнавства. *Краєзнавство.* 2011. 3. С. 29-35.
URL: http://resource.history.org.ua/publ/kraj_2011_3_29

13. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Семінарське заняття № 7: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НАПРЯМ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (2 год.)

Мета: розглянути і охарактеризувати основні складові національно-патріотичного виховання.

План:

1. Формування патріотизму та утвердження національних цінностей як основа системи національно-патріотичного виховання.

2. Основні складові національно-патріотичного виховання: громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання.

3. Військово-патріотична робота, її значення у вихованні світогляду учнів.

4. Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»): зміст та особливості.

5. Пластовий рух в Україні: історія та сучасність.

Ключові поняття: національно-патріотичне виховання, військово-патріотична робота, «Сокіл» («Джура»), пластовий рух, українська національна ідентичність, громадянська ідентичність, російсько-українська війна, патріотизм, патріотична свідомість, учнівська молодь.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Створіть хмару слів за основними поняттями теми та дайте їм визначення (текстовий редактор Word Art <https://wordart.com/>).
3. Обрати тему виховного заходу національно-патріотичного виховання та розробити план його проведення.
4. Пройдіть вебінар/семінар/курс за темою заняття на одній із освітніх платформ із отриманням сертифікату.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Назвіть завдання національно-патріотичного виховання здобувачів освіти.
2. Визначте принципи національно-патріотичного виховання здобувачів освіти.
3. На чому базуються форми й методи національно-патріотичного виховання?
4. Яка нормативно-правова база національно-патріотичного виховання здобувачів освіти?
5. Вкажіть мету національно-патріотичного виховання здобувачів освіти??

Методичні вказівки:

При підготовці *першого питання* семінару проаналізуйте нормативну базу національно-патріотичного виховання. Зокрема зазначте, що в Законі України «Про освіту» визначено, що серед ключових засад державної політики у сфері освіти є виховання патріотизму, поваги до культури та національних цінностей українського народу, його історичної спадщини, надбань і традицій, формування громадянської культури та культури

демократії, пропаганда демократичних цінностей тощо. Закон вимагає від освітньо-педагогічних працівників, від батьків здобувачів освіти особистим прикладом формувати повагу до суспільної моралі та цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працьовитості (стаття 3) (*Закон України «Про освіту», 2017*).

Висвітлюючи **друге питання**, зупиніться на характеристиці основних складових національно-патріотичного виховання, а саме: громадянсько-патріотичному, військово-патріотичному, духовно-моральному вихованні здобувачів освіти.

У **третьому питанні** семінарського заняття проаналізуйте особливості військово-патріотичної роботи. Визначте значення військово-патріотичної роботи у вихованні світогляду учнів.

Висвітлюючи **четверте питання** висвітліть особливості проведення військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Окресліть зміст гри. Проаналізуйте Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура») (затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 845, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2018-%D0%BF#Text>)

У **п'ятому питанні** семінару охарактеризуйте Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху». Окрім того зазначте, що пластовий рух здійснив історичний внесок в освіту дітей і молоді, здобуття та становлення української державності (з 1912 року). Його місія має виховну функцію. Підкресліть, що Пласт є найбільшою молодіжною організацією нашої держави.

Рекомендована література

1. Адамчук О. М. Професійна підготовка педагогів до національно-патріотичного виховання. *Науковий журнал «Вісник Черкаського національного університету»*. Серія: Педагогічні науки. 2019. Вип. 5. С. 27–33.

2. Амонс А.А. Формування готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній діяльності. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 9 (39). С. 912–926.

3. Андрійчук А. Столітній Пласт: як скаути боролися за Україну колись і як це роблять зараз. *Радіо Свобода*, 23 квітня 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/plast-111-rokiv-skauty-borotba-za-ukrayinu/32362738.html>

4. Березівська Л. Д. Педагогічна біографіка доби української революції (1917– 1921) як підґрунтя і джерело національно-патріотичного виховання

дітей і молоді: діалог поколінь. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 11–28. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-11-28>

5. Бех І., Журба К. Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. № 16. С. 24–33.

6. Білосевич І.А., Олексюк М.П., Цісарук І.В. Психолого-педагогічні умови формування національної самосвідомості та духовності учнівської молоді. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 17. С. 76–82.

7. Боброва Т. В. Національно-патріотичне виховання в умовах інтеграції України в європейський освітній простір. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Педагогіка*. 2022. № 10. С. 97–104.

8. Буланов Ю. І. Виховання патріотизму засобами краєзнавства. *Збірник наукових праць Харківського національного університету ім. Г. Сковороди. Серія «Історія та географія»*. 2012. Вип. 45. С. 133–136.

9. Гуцало Л. В., Дацьо О. Г., Приходько І. М. Аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів під час воєнного стану в державі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. 8 (14). С. 804-816.

10. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#n11>

11. Діденко О.Г., Яланська С.П. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 102–108.

12. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>

13. Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху» від 17.12.2019 № 385-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-20/sp:dark#Text>

14. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 р.

15. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходи щодо її реалізації до 2025 року (наказ МОН № 527 від 06.06.2022). URI: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

16. План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text>

17. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

18. Маланюк Т. З. Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. 304 с.

19. Методичний посібник з організації та проведення заходів в рамках системи роботи з учасниками Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). / автори: І. Личак, Л. Котяй, О. Павліченко. 2024. 48 с. URL: <https://kucprppkmr.od.gov.ua/wp-content/uploads/2025/11/Metodychnyj-posibnyk-SHkola-rojovyh.pdf>

20. Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни: онлайн-лекція, 21.02.2024. YOUTUBE. URL: https://www.youtube.com/watch?v=AClh7_-nB5k (дата звернення: 20.11.2025).

21. Кульчицький В. Патріотизм як фактор формування лідерської компетентності молоді людини. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2018. № 8 (163). С. 66-71.

22. Кульчицький В. Суб'єктно-об'єктний підхід до організації патріотичного виховання молоді загальноосвітніх навчальних закладів. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Київ, 2018. № 18 (58). С. 38-42.

23. Кульчицький В. Педагогічні умови формування патріотичної вихованості учнів в умовах глобалізації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т. 1. С. 20-24.

24. Кульчицький В. Патріотичне виховання учнівської молоді в сучасній школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21. Т. 1. С. 41-44.

25. Кульчицький В., Петришин Л. Мотивація патріотизму учнів в умовах сучасності. *Virtus: Scientific Journal*. 2020. № 41. С. 107-111.

26. Курілова В. Туристично-краєзнавча робота в школі як засіб морального та фізичного розвитку підростаючого покоління. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені Г. Сковороди*. 2015. № 3. С.147–151.

27. Лучанінова О. П. Патріотизм в умовах воєнного стану: духовне становлення студентства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. №2 (104). С. 64–74. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-64-74>

28. Лучанінова О.П. Український патріотизм: моральні рефлексії в умовах війни. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. №2(106). С. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-107-115>

29. Мельник Л. О. Національно-патріотичне виховання. *Освітні технології*. 2021. № 9. С. 22–30.

30. Мороз І.М., Красильник Ю.С. Етнопедагогічні підходи до патріотичного виховання майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ірпінь, 25-29 квітня 2024 року. Ірпінь: Державний податковий університет, 2024. С. 204-211.

31. Наконечний В. В. Інноваційні підходи до національно-патріотичного виховання школярів. *Науковий журнал «Проблеми сучасної педагогічної освіти»*. 2020. Вип. 7. С. 142–149.

32. Олійник Л. Концептуальна основа виховання патріотизму молоді в умовах повномасштабного російського вторгнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2023. № 24.2. С. 100–110.

33. Підгурська В. Патріотичне виховання здобувачів освіти як психолого-педагогічна проблема. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Випуск 21. С. 152–157.

34. Піскунов А. В. Формування національної свідомості та патріотизму в учнів середніх шкіл: досвід і перспективи. *Вісник Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогіка*. 2019. № 4. С. 79–85.

35. Попченко І. Ключові аспекти відновлення діяльності Пласту в Україні за часів незалежності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 70 (2), С. 17–22.

36. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-utverdzhennia-ukrainskoi-na-a1322>

37. Сапелкін Ю. Вплив війни на формування української національної ідентичності. *Грааль науки*. 2024. № 40. С. 387–390. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.059>

38. Устименко В. О. Теорія і практика національно-патріотичного виховання в контексті сучасних освітніх реформ. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2019. № 3. С. 55–63.

39. Шевчук Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка».* 2023. № 5(19). 630–635. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/наука/article/view/4660/4684>

40. Шинкаренко В., Мірошніченко А. Підготовка вчителів до діяльності з національно-патріотичного виховання учнів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти.* 2021. № 1 (1). С. 63-67.

41. Юзич Ю. Пласт у війні за Україну. Найкоротша гутірка про початки пластового руху. *Історична правда.* 12 квітня 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/04/12/161190/>

Семінарське заняття № 8: ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ПРОЯВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (2 год.)

Мета: визначити роль волонтерства як прояву національно-патріотичної свідомості сучасної української молоді.

План:

1. Мета, принципи волонтерської діяльності. Волонтерство для школярів.
2. Зарубіжний досвід волонтерства.
3. Становлення волонтерського руху в Україні.
4. Волонтерський рух в Україні в умовах російсько-української війни.

Ключові поняття: волонтерство, волонтерський рух, національно-патріотична свідомість, національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, духовно-моральне виховання.

Завдання для виконання:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Пройдіть вебінар/семінар/курс за темою заняття на одній із освітніх платформ із отриманням сертифікату.

Поточні контрольні запитання/завдання:

1. Що таке «волонтерство»?
2. Яка мета волонтерської діяльності?
3. Назвіть напрями та сфери волонтерства.
4. Яка сутність волонтерського руху в Україні?

5. Які основні характеристики волонтерства?
6. Чи сприяє волонтерство навчанню дітей відповідальності, співчуття, командної роботи?

Методичні вказівки:

При розгляді *першого питання* семінарського заняття потрібно зупинитися на визначенні дефініцій та законодавчому регулюванні волонтерської діяльності, окреслити мету та принципи волонтерської діяльності. Підкресліть, що волонтерство є невід'ємною складовою демократичного суспільства, в тому числі й українського, й сприяє його розвитку. Окрім того волонтерство є не лише можливістю змінювати світ, а й шансом навчити дітей відповідальності, співчуття та командної роботи. Зазначте, як мотивувати школярів волонтерити.

У *другому питанні* семінару проаналізуйте основні світові тенденції зарубіжного досвіду волонтерства.

Розглядаючи *третьє питання* розпочніть з аналізу основних періодів волонтерського руху в Україні, розкрийте історичні аспекти його формування.

У *четвертому питанні* семінару зосередьтесь на висвітленні волонтерського руху в Україні в умовах російсько-української війни

Рекомендована література:

1. Амонс А.А. Формування готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній діяльності. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 9 (39). С. 912–926.

2. Волонтерство як інструмент навчання.
<https://nus.org.ua/2019/12/31/volonterstvo-yak-instrument-navchannya/>

3. Волонтерство для школярів: навіщо це потрібно, і де шукати ідеї.
<https://nus.org.ua/2025/07/21/volonterstvo-dlya-shkolyariv-navishho-tse-potribno-i-de-shukaty-ideyi/>

4. Горелов Д., Корнієвський О. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015.

5. Горінов П., Драпушко Р., Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

6. Грабар Е., Антонюк В. Актуальні питання волонтерства в Україні та роль академічної спільноти у цій сфері. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 2 (10). С. 113–123.

7. Закалик Г.М., Коропатов О.М., Шувар Н.М. Волонтерська діяльність в Україні: історія, сьогодення та євроінтеграція. *Південноукраїнський правничий*

часопис. 2022. № 4. Ч. 1. С. 104–110. URL:
http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/17.pdf

8. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

9. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX. Голос України від 31.12.2022. № 267.

10. Жекало Г.І. Розвиток волонтерства в Україні як соціально-політичного феномену та показника громадської активності в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції. *Регіональні студії*. 2025. № 42. С. 80–86. URL:
<https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/42/14.pdf>

11. Кульчицький В., Петришин Л. Волонтерська діяльність у патріотичному вихованні учнівської молоді в умовах суспільних конфліктів. *Współczesne społeczeństwo: aspekty społeczno-ekonomiczne*. 2019. № 1, Р. 35–47.

12. Липитчук О. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. №118. С.180–188. URL:
<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1030>

13. Найда І. В. Волонтерська діяльність молоді як прояв патріотичних почуттів: управлінський аспект. *Право та державне управління*. 2023. №1. С. 217–222.

14. Паладич О. Розвиток волонтерського руху для осіб із особливими потребами в Україні у XXI столітті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 9. С. 283–292.

15. Паладич О.В. До питання підготовки волонтерів для осіб з особливими освітніми потребами. 2023. Вип. 58. Т. 1. С. 90–93. URL:
https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/58/part_1/58-1_2023.pdf

16. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості. *Актуальні проблеми психології збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2020. Т. 7. Вип. 20. Ч. 2. С. 205–209.

17. Трушевич Г. Б. Волонтерський рух в Україні: політичні орієнтири його учасників під час російсько-української війни. *Політикус*. 2024. № 6. С. 87–91.

18. Цецик Я. П. Особливості функціонування громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 6 (6). С. 528-531.

19. Штрайхер О. А. Волонтерство та активізм як форми громадянської участі в контексті українського волонтерського руху. *Габітус*. 2025. Т. 1. № 69. С. 28-35.

20. Штрайхер О. А., Школяр М. В. Сутність та характеристики волонтерського руху у фокусі війни в Україні. *Габітус*. 2024. № 57. С. 25-32.
URL: <https://habitus.od.ua/journals/2024/57-2024/5.pdf>

21. Volunteering Charter. URL:
https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/volunteering_charter_en.pdf

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ:

1. Мета і завдання вивчення дисципліни «Організація позакласної роботи з історії».
2. Підходи до визначення поняття «позакласна робота».
3. Стан вивчення питання про позакласну роботу з історії в методичній літературі.
4. Мета і завдання позакласної роботи з історії.
5. Принципи організації позакласної роботи.
6. Головні риси позакласної роботи з історії, її відмінності від уроку.
7. Врахування психологічних особливостей та вікових характеристик учнів.
8. Роль позакласної роботи у формуванні стійкого інтересу до історії та культури, норм моральної поведінки, в розвитку пізнавальних здібностей учнів.
9. Зміст позакласної роботи з історії у закладах загальної середньої освіти.
10. Функції та принципи організації позакласної роботи.
11. Організаційні й методичні форми позакласної роботи
12. Роль вчителя в організації та керівництві позакласною роботою з предмету.
13. Планування позакласних заходів.
14. Гурток як самостійна додаткова організаційна форма освітнього процесу.
15. Залежність змісту гурткових занять від вікових особливостей учнів.
16. Мета і завдання гурткової роботи з історії.
17. Принципи і методи організації та проведення гурткової роботи.
18. Форми організації гурткових занять.
19. Особливості професійної діяльності керівника гуртка.
20. Особливості планування занять історичного гуртка. Тематика.
21. Компоненти дослідницької компетентності з історії.
22. Методичні шляхи формування дослідницької компетентності учнів з історії. Дослідницьке завдання.
23. Основні форми науково-дослідної діяльності учнів.
24. Групова робота при вивченні історії в позаурочний час.
25. Роль вчителя історії в організації дослідницької роботи в ЗЗСО.
26. Освітньо-виховний потенціал музею. Музейна педагогіка.
27. Класифікація музеїв. Профілі музеїв закладів освіти.
28. Основні принципи і методика створення шкільного музею.

29. Використання музею в позакласній гуртковій роботі.
30. Методика підготовки і проведення в рамках гурткової роботи екскурсії у краєзнавчому/ народознавчому музеї.
31. Обґрунтування необхідності краєзнавчої роботи в ЗЗСО.
32. Напрямки та етапи краєзнавчої роботи в школі.
33. Форми і методи краєзнавчої роботи.
34. Краєзнавчі (позапрограмні) екскурсії.
35. Проблема відбору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи. Тематика краєзнавчої роботи з історії.
36. Формування патріотизму та утвердження національних цінностей як основа системи національно-патріотичного виховання.
37. Основні складові національно-патріотичного виховання: громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання.
38. Військово-патріотична робота, її значення у вихованні світогляду учнів.
39. Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»): зміст та особливості.
40. Пластовий рух в Україні: історія та сучасність.
41. Мета, принципи волонтерської діяльності.
42. Волонтерство для школярів.
43. Зарубіжний досвід волонтерства.
44. Становлення волонтерського руху в Україні.
45. Волонтерський рух в Україні в умовах російсько-української війни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
		<i>Задовільно</i>	64-73	D
60-63			E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Незадовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	$M_{\%n}$ (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	$M_{\%1} = 100$
Сума	100

ЗАЛІК

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є залік, то залікова оцінка (ЗО) з освітньої компоненти дорівнює підсумковій оцінці з вивчених модулів (ПОМ).

$$ЗО = ПОМ$$